

NESPLNĚNÉ ÚKOLY OBČANSKÉ SPOLEČNOSTI

V dnešní době probíhá vše velmi rychle, denně jsme zaplavováni novými a novými informacemi a zapomínání se tak stává nezbytností. Paměť i proces zapomínání jsou charakteristickými faktory nejen ve vztahu k psychickému zdraví člověka, ale i k jeho politické aktivitě. Neuškodí si však s odstupem několika let připomenout jeden z důležitých momentů našeho polistopadového politického života, který sice každodenní politická rutina již vytlačila z prvních stránek novin, ale přesto zůstává jedním z určujících momentů v procesu emancipace české občanské společnosti: tím momentem byla výzva Impulsu 99.

Podívejme se nyní na to, jak se programová agenda Impulsu jeví dnes ve světle změněných politických poměrů, a zda jsou problémy, na které signatáři upozorňovali, u nás stále aktuální.

Akce a reakce

Impuls 99 vznikl jako občanská iniciativa, jejímž prostřednictvím skupina českých intelektuálů vyjádřila svoje znepokojení nad stavem naší země, nad osudem demokracie a svobody a nad úpadkem zájmu občanů o věci veřejné. Naše dějiny jsou plné podobných výzev, apelů, manifestů českých vzdělanců, literátů, umělců či vědců. Je jejich údělem, že se setkávají s nelibostí vládců a bývají doceněny až po létech. A nejinak tomu bylo i deset let po pádu komunismu, v dobách bizarního politického útvaru zvaného opoziční smlouva, v politickém bezčasu, kdy se naše společnost ocitla v patové situaci a míra občanské nespokojenosti a „otrávenosti“ dostupovala vrcholu. Nebylo náhodou, že Impuls 99 soustředil ve svých řadách všechny profesory sociologie této země. Moudří vládcí by takovou iniciativu měli uvítat, odborníky vyzvat ke spolupráci, k dialogu, k vypracování prognóz, koncepcí, oponentních a alternativních návrhů. Nic takového se nestalo, Miloš Zeman a Václav Klaus zareagovali odmítavě a zlostně, s arogancí sobě vlastní. Jen Václav Havel tuto iniciativu přivítal a jeho žena se stala dokonce její signatářkou.

Autoři výzvy Impuls 99 konstatovali, že nenastal předpokládaný zdravý rozvoj ekonomiky, občanské společnosti a demokracie a stanovili některé základní úkoly týkající se nejpálčivějších problémů naší společnosti.

První z nich byl úkol zajistit naši brzkou a kvalitní integraci do evropských struktur. Dále pak jednou z esencí Impulsu 99 bylo volání po rozvoji a kultivaci občanské společnosti a obnově morálních hodnot. S tím se pojí také nutnost překonávat lhostejnost, provincialismus a intoleranci, podporovat občanskou solidaritu a zodpovědnost, pečovat o kulturu vztahů mezi lidmi a obecně usilovat o to, aby naše společnost získávala přátelštější tvář. Dalším cílem Impulsu byla snaha rozvíjet právní kulturu, zlepšit fungování justice, požadavek na lepší zajištění vymahatelnosti práva a intenzivní boj proti korupci. A konečně signatáři upozorňovali na nutnost pečovat o vzdělanost společnosti jako o hlavní předpoklad její dobré budoucnosti.

Česká společnost a Evropa

Vezměme nyní postupně výše uvedené problémy, na které iniciativa Impuls 99 poukazovala, a podívejme se na ně optikou současnosti.

Odpor k evropské integraci představovaný extrémními póly našeho politického spektra, republikány, komunisty a částí ODS byl jasně překonán, uskutečnilo se referendum, v němž 77% zúčastněných voličů vyjádřilo svůj proevropský postoj. Mnoho signatářů Impulsu 99 se sešlo v další občanské iniciativě nazvané Ano pro Evropu, země s největší pravděpodobností vstoupí na jaře roku 2004 do Evropské unie. Integrační směřování naší země do evropských struktur se vstupem do EU završuje, nyní však musíme dát svému členství konkrétní náplň.

Rozvoj a kultivování občanské společnosti je dlouhodobým úkolem. Stesky na úpadek morálky a zodpovědnosti provázejí člověka asi od té doby, co slezl se stromu, ale v dnešní době v české společnosti dosáhly nebývalé míry. Nejde však jen o bédování starců – nejen například údaje o nezaměstnanosti, hrozivá data o korupci, statistiky kriminality, rostoucí křivka spotřeby alkoholu a drog, klesající počet obyvatel v důsledku extrémně nízké porodnosti, či vysoká úmrtnost na silnicích, ale i údaje, podle nichž je v Praze většina zesnulých spálena bez obřadu, jsou dokladem neblahého trendu ve vývoji české společnosti. Ovšem i na banálním příkladu uklízení exkrementů po psech můžeme ukázat, že občanské chování lze měnit k lepšímu a že se to pomalu učíme.

Promluva o občanských ctnostech a morálce je v naší společnosti velký hazard. Sloveso „moralizovat“ se stalo pejorativním označením pro otravování a zdržování na cestě za ziskem, ale současně vznikly a dobře fungují stovky

občanských iniciativ, sdružení, nadací, charit a diakonií, ve kterých občané vedeni altruistickými motivy solidarity pomáhají potřebným a vytvářejí tak síť lidské dobroty, jakousi esenci společenské morálky. Chování značné části obyvatel při povodních v roce 2002 bylo v tomto směru jistě dobrým a nadějným příslibem do budoucna. Společnost před sebou však stále valí neřešený problém rómské chudoby, živený neschopností většinové společnosti začít komplexně řešit problematiku této menšiny.

Existence občanské společnosti je nerozlučně spjata se svobodou slova. V tomto smyslu občané jasně zareagovali na množství se útoky politiků proti svobodě novinářů. Podpora a obrana televizních pracovníků v době tzv. televizní krize byla nejmasovějším občanským protestem od převratu. I díky tomu naše společnost dnes již jasně ví, že nezávislá média jsou jedním z pilířů demokracie a neustálé pokusy vládnoucích politiků o ovládnutí médií, zejména České televize, vnímá velmi nelibě.

Síla peněz a slabost ducha

Se starostí o svobodu slova a demokracii souvisí starost o tvář naší země. Na jedné straně není pochyb o tom, že se jizvy na tváři naší země pomalu hojí – zlepšuje se kvalita životního prostředí, prodlužuje se střední délka života, atd. Pohledme však blíže – co vypovídá o naší kultuře například obrázek, naskytnuvší se turistovi po pouhém přejezdu českých hranic? Nevyhnutelné setkání se špalírem prostitutek, pololegálních trhovců a armádou trpaslíků. Ostatně již sama diskuse o prostituci je příznačná: řešení spočívá, ve fantaziích politiků, v tom, jak před finančními úřady stojí fronty pasáků a holek s daňovým přiznáním. Přeme se s Němci, zda je dětské prostituce u nás málo nebo hodně. Množství stupidních reklam podél silnic, pornografie v každém novinovém stánku, arogance podvodných zbohatlíků ničících krajinu výstavbou odpudivých haciend nazývaných české podnikatelské baroko – to vše svědčí o síle peněz a o slabosti ducha. Dobrou zprávou je zvyšující se citlivost společnosti k nejružnějším formám diskriminace, k diskriminaci žen na pracovištích či k domácímu násilí. Velmi dobrou zprávou je i činnost úřadu ombudsmana.

A právě v oblasti vymahatelnosti práva dochází po období „právního bezvědomí“ k pomalým změnám k lepšímu. Zdá se, že extrémní nárůst kriminality se zastavuje. Občané jsou občas šokováni trestnou činností policistů, ale současně oceňují těžkou práci i úspěchy policie. Mnoho soudců se stává hrdiny všedních dnů a řada nejkřiklavějších trestných činů je vyšetřena a trestána. Na soudech však stále

leží stohy nevyřízených spisů a tisíce odsouzených nenastupují do vězení. Tváří v tvář úkolu řešit problém korupce se politici tváří tak bezradně, že občané nevěří, že by chtěli vůbec něco řešit.

Problematika školství je úkolem trvalým, stále přetrvává riziko, že v moderním světě budeme zaostávat, neboť nevkládáme do školství, vědy a rozvoje techniky dostatečné prostředky. Situace na vysokých školách se mění pomalu, výuka nestačí požadavkům praxe. Na druhé straně je třeba konstatovat, že v oblasti středního školství došlo ke znatelnému zkvalitnění výuky i atmosféry poté, co se vytvořila vrstva mladých středoškolských učitelů, kteří ve školství zůstali z vnitřní morální motivace a jsou příkladní svým zaujetím. Vznikla generace počítačově a internetově gramotných občanů, kteří již dnes žijí v globální informační síti, v myšlenkovém prostoru ve kterém provincialismus, intolerance a xenofobie nemá místo.

Jeden impuls končí, signatáři označovaní svými odpůrci za „chronické podepisovače“, přijímají toto označení jako pochvalu. Mají za to, že popisovat a analyzovat stav věcí veřejných, zveřejňovat své názory není jen jejich právem, ale je i jejich „chronickou“ povinností. Budování spravedlivé demokratické občanské společnosti je totiž úkolem trvalým. A problémy, na které signatáři Impulsu upozorňovali, stále ještě nejsou uspokojivě vyřešeny.